

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Юридичний факультет
Кафедра теорії та історії держави і права

УЗГОДЖЕНО
 Декан ЮФ

Володимир ШКІТІН

«26» 09 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Проректор з навчальної роботи

Анатолій ПОЛУХІН

«29» 09 2023 р.

Система менеджменту якості

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Історія держави і права України»

Освітньо-професійна програма: Правознавство
 Галузь знань: 08 Право
 Спеціальність: 081 Право

Форма навчання	Семестр	Усього (годин/кредитів ECTS)	Лекції	Практ. заняття	Лабораторні	Самостійна робота	ДЗ / РГР /К	КР / КПр	Форма сем. контролю
Денна:	1	180/6,0	34	51	-	95	1 дз – 1 с	-	екзамен 1с
Заочна	1,2	180/6,0	10	20	-	150	1 к - 2 с	-	екзамен 2с

Індекс: НБ-9-081/22-2.1.3
 Індекс: НБ-9-081з/22-2.1.3

	Система менеджменту якості. Робоча програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України»	Шифр документа	СМЯ НАУ РП 13.01.01-01-2023
		стор. 2 з 16	

Робочу програму навчальної дисципліни «Історія держави і права України» розроблено на основі освітньо-професійної програми «Правознавство», навчальних та робочих навчальних планів № НБ-9-081/22, НБ-9-081з/22, № РБ-9-081/23, № РБ-9-081з/23 підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 081 «Право» та відповідних нормативних документів.

Робочу програму розробила:
доцент кафедри теорії та історії
держави і права, доцент

 Світлана ГОЛОВКО

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права, протокол № 9 від «24» 08 2023 р.

Завідувач кафедри

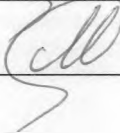
 Олена МАКЕЄВА

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні випускової кафедри освітньо-професійної програми «Правознавство», спеціальності 081 «Право» – кафедри господарського, повітряного та космічного права, протокол № 13 від «29» 08 2023 р.

Гарант освітньо-професійної програми

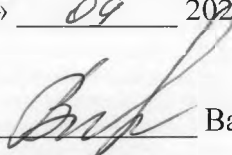
 Любов НЕЦЬКА

Завідувач кафедри

 Любов НЕЦЬКА

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні науково-методично-редакційної ради Юридичного факультету, протокол № 6 від «05» 09 2023 р.

Голова НМРР

 Вадим ВИШНОВЕЦЬКИЙ

Рівень документа – 3б
Плановий термін між ревізіями – 1 рік
Контрольний примірник

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Пояснювальна записка	4
1.1. Місце, мета, завдання навчальної дисципліни	4
1.2. Результати навчання, які дає можливість досягти навчальна дисципліна	4
1.3. Компетентності, які дає можливість здобути навчальна дисципліна	4
1.4. Міждисциплінарні зв'язки	5
2. Програма навчальної дисципліни	5
2.1. Зміст навчальної дисципліни	5
2.2. Модульне структурування та інтегровані вимоги до кожного мо- дуля	5
2.3. Тематичний план	12
2.4. Домашнє завдання, завдання на контрольну (домашню) роботу (ЗФН).....	13
2.5. Перелік питань для підготовки до екзамену.....	13
3. Навчально-методичні матеріали з дисципліни	13
3.1. Методи навчання	13
3.2. Рекомендована література (базова і допоміжна)	13
3.3. Інформаційні ресурси в Інтернет	14
4. Рейтингова система оцінювання набутих студентом знань та вмінь	15

ВСТУП

Робоча програма (РП) навчальної дисципліни «Історія держави і права України» розроблена на основі «Методичних рекомендацій до розроблення і оформлення робочої програми навчальної дисципліни денної та заочної форм навчання», затверджених наказом ректора від 29.04.2021 № 249/од, та відповідних нормативних документів.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Місце, мета, завдання навчальної дисципліни.

Місце даної навчальної дисципліни полягає в тому, що вона є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, які сприяють формуванню загальноосвітнього світогляду майбутніх юристів.

Метою навчальної дисципліни є поглиблення історичних знань майбутніх юристів щодо українського державо- і правотворення; формування національної свідомості, поваги до минулого українського народу і віри в його майбутнє, правової культури.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- формування у студентів відповідної понятійної бази, необхідної для подальшого оволодіння спеціальними та фаховими дисциплінами, зокрема, ґрунтовними знаннями з історії та традицій вітчизняного державотворення, процесів становлення та розвитку його інститутів;
- оволодіння науковим апаратом обробки і аналізу історичних державно-правових документів з метою виявлення особливостей розвитку держави та права України в історичному контексті;
- дослідження ефективних механізмів розвитку вітчизняних держави і права в сучасних умовах у розрізі європейських та світових тенденцій державотворення.

1.2. Результати навчання, які дає можливість досягти навчальна дисципліна.

Здобувач вищої освіти ступеня вищої освіти бакалавр зі спеціальності 081 «Право» повинен продемонструвати такі результати навчання: знати та розуміти міжнародні стандарти прав людини, положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини (ПРН02); проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (ПРН03); знати та розуміти основи права Європейського Союзу (ПРН04); давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю (ПРН05); вільно спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології (ПРН10); знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права (ПРН13); застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи (ПРН18); виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки (ПРН20).

1.3. Компетентності, які дає можливість здобути навчальна дисципліна.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути наступні **компетентності**:

- здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності (ІК);
- здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу (ЗК-1);
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК-3);
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК-4);
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК-7);
- здатність бути критичним і самокритичним (ЗК-8);
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК-11);
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця

	Система менеджменту якості. Робоча програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України»	Шифр документа	СМЯ НАУ РП 13.01.01-01-2023
		стор. 5 з 16	

у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій (ЗК-13);

- прагнення до збереження навколишнього середовища (ЗК-15);
- здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві (ФК1);
- здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему (ФК2);
- здатність до критичного та системного аналізу правових явищ (ФК13);
- здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення (ФК16).

1.4. Міждисциплінарні зв'язки.

Дана дисципліна базується на знаннях таких дисциплін, як «Історія України», «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія», «Основи римського приватного права», «Організація судових та правоохоронних органів», «Політологія», «Соціологія», «Етика», та є базовою для вивчення подальших дисциплін, а саме: «Історія держави і права зарубіжних країн», «Конституційне право України», «Філософія права», «Адміністративне право України», «Цивільне та сімейне право України», «Кримінальне право України», «Цивільне процесуальне право України», «Адміністративне процесуальне право України».

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Зміст навчальної дисципліни

Навчальний матеріал дисципліни структурований за модульним принципом і складається з двох навчальних модулів, а саме:

- навчального модуля № 1 «Українська державність і право з найдавніших часів і до кінця XIX ст.»;
- навчального модуля № 2 «Державно-правовий розвиток України у XX – на початку XXI ст.», кожен з яких є логічною завершеною, відносно самостійною, цілісною частиною навчальної дисципліни, засвоєння якої передбачає проведення модульної контрольної роботи та аналіз результатів її виконання.

2.2. Модульне структурування та інтегровані вимоги до кожного модуля.

Модуль 1. Українська державність і право з найдавніших часів до кінця XIX ст.

Інтегровані вимоги модуля №1:

У результаті засвоєння навчального матеріалу модуля №1 студент повинен:

знати:

- предмет, мету і завдання навчальної дисципліни, її місце та значення у системі юридичних та історичних наук; функції історії держави і права України, принципи і методи пізнання історико-правових явищ;
- основні підходи до періодизації навчального курсу;
- особливості та історичні закономірності виникнення стародавніх держав та права на території України;
- основні риси ранньослов'янської державності;
- основні риси державного устрою Русі-України та Галицько-Волинської держави та особливості започаткування кодифікації звичаєвого права;
- особливості державно-політичного устрою та системи права на українських землях литовсько-польської доби;
- зміст та наслідки для українських земель польсько-литовських уній;
- основні риси магдебурзького права;
- умови виникнення, джерела правової системи Запорозької Січі;
- особливості суспільно-політичного та адміністративно-територіального устрою, правової системи Української козацько-гетьманської держави;
- суспільно-політичний устрій і право в імперську добу (XIX – початок XX ст.);

вміти:

- аналізувати наукову та навчальну літературу з історії держави і права України;
- класифікувати пам'ятки українського права за формою та змістом;
- характеризувати історичні та правові джерела;
- проводити порівняльний аналіз різних підходів до періодизації історії держави та права України, теорій походження давньоруської державності, пам'яток руського права;
- визначати основні риси права стародавніх держав на території сучасної України;
- характеризувати органи влади та управління, основні риси права Русі-України та Галицько-Волинської держави;
- аналізувати причини і наслідки розпаду Русі-України та утворення Галицько-Волинської держави.
- характеризувати органи влади та управління, основні риси права Литовсько-Руської держави, розвиток права на українських землях у складі Речі Посполитої та правову систему Запорозької Січі;
- аналізувати причини та наслідки Визвольної війни Б. Хмельницького та приєднання до московії для української державності та системи права;
- проводити порівняльний аналіз особливостей правових систем на українських землях у складі імперій.

Тема 1.1. Вступ до навчального курсу «Історія держави і права України».

Історія держави і права України як наука і навчальна дисципліна. Предмет, мета і завдання курсу. Місце та значення історії держави і права України у системі юридичних та історичних наук. Міжпредметні зв'язки у вивченні історії держави і права України. Функції історії держави і права України. Принципи і методи пізнання історико-правових явищ. Сучасні загальнонаукові та спеціальні методи пізнання і вивчення історії держави і права України. Періодизація навчального курсу. Історіографія та джерела історії держави і права України. Аналіз наукової та навчальної літератури. Значення історичних та правових джерел для вивчення історії держави і права України, їх характеристика.

Тема 1.2. Стародавні держави і право на території України.

Виникнення і розвиток Скіфської рабовласницької держави, її соціально-політичний устрій. Джерела та основні риси права Скіфського царства. Грецька колонізація та суспільно-політичний устрій і право античних міст-держав Північного Причорномор'я. Боспорське царство, його суспільно-політичний устрій і право. Ранньослов'янська державність. Суспільно-політичний розвиток східних слов'ян від військово-демократичної організації племен до ранньофеодальної держави. Союзи племен, міжплеменний військово-політичний союз антів "Антське царство" (кінець IV – початок VII ст.). Об'єднання союзів племен і створення союзу союзів слов'янських племен "Русь" (VII ст.). Утворення федерації князівств "Руська земля" (VIII ст.). Куявія, Славія і Артанія – політичні центри слов'янських племен. Завершення політичної консолідації східних слов'ян.

Тема 1.3. Державний устрій і право Русі-України.

Етапи державно-правового розвитку. Норманська, антинорманська теорії та теорія пантюркізму походження державності у східних слов'ян. Суспільний лад. Панівна верхівка. Особливості системи сюзеренітету-васалітету. Правове становище вільних селян-общинників, напівзалежного та залежного населення, ізгоїв. Міське населення. Державний устрій. Ранньофеодальна форма правління. Вищі органи влади і управління. Зміна порядку успадкування князівської влади, принцип сеньйорату. Десятинна та двірцево-вотчинна системи управління на місцях. Сільська територіальна община (верв). Система "кормління" посадових осіб. Походження національної символіки. Реформи Володимира Великого. Утвердження християнства як загальнодержавної релігії. Зміцнення міжнародних зв'язків Русі-України. Судові органи. Судовий процес. Правова система. Джерела руського права. Руська правда. Основні риси права. Розпад Київської держави.

	Система менеджменту якості. Робоча програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України»	Шифр документа	СМЯ НАУ РП 13.01.01-01-2023
		стор. 7 з 16	

Тема 1.4. Особливості суспільно-політичного та правового розвитку Галицько-Волинської держави.

Боротьба східнослов'янських князівств проти монголо-татарської навали. Галицько-Волинська держава, розквіт держави за часів Данила Галицького. Коронація князя Данила. Правове становище населення. Джерела та основні риси права. Боротьба із золотоординським ігом. Причини занепаду держави.

Тема 1.5. Державно-правовий розвиток України у литовсько-польську добу.

Литовсько-Руська держава та право (др. пол. XIV – перша пол. XVI ст.). Державне зближення Великого князівства Литовського і Королівства Польського. Зміни правового статусу українських земель. Литовсько-московські відносини. Суспільний устрій. Початок правового оформлення кріпацтва. Державний лад. Найвищі органи влади Великого князівства Литовського. Місцеве управління. Судова система. Правова система. Джерела права. Основні риси права. Українські землі під владою Речі Посполитої. Створення Речі Посполитої (Люблінська унія 1569 р.). Берестейська церковна унія (1596 р.) та її вплив на подальшу долю Української держави. Польська експансія на українські землі. Суспільний лад. Правове оформлення закріпачення українського селянства. Центральне управління. Система органів місцевої влади управління. Самоврядування в містах. Церква, монастирі і братства. Суд і процес. Основні риси права.

Тема 1.6. Запорозька Січ: військово-адміністративний та судовий устрій, основні риси права.

Причини та умови виникнення українського козацтва. Соціальний склад і правове становище січового козацтва. Адміністративно-територіальний поділ Січі. Категорії населення. Система органів військово-адміністративної влади. Правова система. Джерела права. Особливості судового процесу.

Тема 1.7. Українська козацько-гетьманська держава та її право.

Українська національна революція: причини, рушійні сили, мета, характер, періодизація. Розгортання національно-визвольної війни. Еволюція поглядів Б. Хмельницького: від автономії до суверенної держави. Розбудова, суспільно-політичний та адміністративно-територіальний устрій Української козацько-гетьманської держави середини XVII ст. Зміцнення становища козацтва. Формування української феодальної держави, її форма. Органи влади та управління. Місцеве управління. Заснування фінансової системи. Військо. Зовнішня політика. Судова система. Правовий статус Української козацько-гетьманської держави і форма державно-правових зв'язків України з московією за договором 1654 р. Політико-правове становище Гетьманщини у складі московії. Період “Руїни”. Поділ України на Лівобережне і Правобережне гетьманства. Угода І. Мазепи зі Швецією. Становище українських земель у складі Речі Посполитої, Угорщини та під владою Туреччини. Закріпачення селянства за царським указом 1783 р. Державний лад. Судова реформа 1760-1763 рр. Органи самодержавного управління Гетьманщиною. Ліквідація Запорозької Січі (1775 р.). Заснування Задунайської Січі (1775-1828 рр.). Поширення загальноросійської системи управління. Правова система. Джерела права. Звичаєве козацьке право. Гетьманські статті. “Пакти і Конституції законів і вольностей Війська Запорозького” П. Орлика (1710 р.). Кодифікація українського права. Основні риси права.

Тема 1.6. Суспільно-політичний устрій і право в імперську добу (XIX – початок XX ст.).

Західноукраїнські землі у складі Австрії і Австро-Угорщини. Загарбання українських земель Австрією. Утворення коронного краю з центром у Львові. “Руська трійця”, “Русалка Дністрова”, москвофіли, народовці (“Просвіта”), радикальний напрямок (Русько-українська радикальна партія, І. Франко). Наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка. “Сокіл”, “Січ” і “Пласт” – молодіжні організації. Головна Українська Рада, Союз Визволення України, Українські Січові Стрільці. Суспільно-політичний лад Галичини, Буковини і Закарпаття. Скасування кріпосного права. Адміністративно-територіальний поділ та органи влади і управління. Революція 1847-1848 рр. Конституція 1848 р. Зміни в політико-правовому становищі українських земель. Голо-

вна Руська Рада. Унія Австрії та Угорщини (1867 р.). Дуалістична монархія. Судова система. Прокуратура. Адвокатура. Право. Заміна польського законодавства на австрійське. Кодифікація австрійського законодавства та його апробація у Галичині. Наддніпрянська Україна. Декабристський рух в Україні. Державно-правові ідеї Кирило-Мефодіївського товариства. Громадівський рух. Загальна характеристика політико-правового розвитку 1900-1917 рр. Початок авіаєри в Україні. Україна у I світовій війні. Суспільний лад. Правове становище селян після реформи 1861 р. Аграрна реформа П. Столипіна. Козацтво. Державний лад. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі імперії. Центральне та місцеве управління. Реформи 60–80-х років XIX ст. Валуєвський циркуляр 1863 р. Емський указ 1876 р. Контрреформи 1880-1890-х рр. Діяльність Української громади в Державній Думі. Судова реформа 1864 р. та особливості її проведення в Україні. Перебудова органів прокуратури і становлення органів адвокатури. Право. Кодифікація права. Надзвичайне законодавство 1905-1907 рр. та періоду I Світової війни.

Модуль № 2. Державно-правовий розвиток України у XX – на початку XXI ст.

Інтегровані вимоги модуля № 2:

У результаті засвоєння навчального матеріалу модуля №2 студент повинен:

знати:

- основні напрямки розвитку української державності і права в роки відродження;
- особливості державності і права на західноукраїнських землях між двома світовими війнами;
- основні риси та джерела права, особливості кодифікації права в Україні;
- зміни у державно-правовій системі в роки Другої світової війни;
- напрямки державно-правового розвитку у повоєнний час, період десталінізації та неоталітаризму;
- особливості розвитку українського суспільства у період перебудови;
- зміни у державно-правовій системі в період розпаду СРСР та проголошення незалежності України;
- основні положення Конституції України;
- напрямки конституційного процесу в сучасній Україні та реформування її правової і судової системи;

вміти:

- самостійно робити висновки про особливості української державності і системи права в роки Центральної Ради, Гетьманату та Директорії;
- аналізувати нормативно-правові документи періоду відродження;
- характеризувати органи влади та управління, основні риси права ЗУНР;
- проводити порівняльний аналіз особливостей суспільно-політичного ладу і правових систем на українських землях у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини;
- аналізувати особливості державно-правової системи України на сучасному етапі;
- робити узагальнені висновки про особливості та наслідки розвитку правової системи радянської України;
- характеризувати динаміку права в незалежній Україні;
- використовувати отримані знання з історії держави і права України для аналізу соціально-політичних і правових процесів у сучасній Україні та визначення перспектив подальшого розвитку і вдосконалення вітчизняної правової системи.

Тема 2.1. Держава і право доби Української Центральної Ради.

Суспільно-політичний устрій в Україні після Лютневої буржуазно-демократичної революції в Росії. Утворення Центральної Ради. Всеукраїнський національний конгрес, I Всеукраїнський військовий з'їзд, I Всеукраїнський селянський з'їзд, I Універсал Центральної Ради. Мала Рада. Генеральний секретаріат. II Універсал ЦР. I Всеукраїнський робітничий з'їзд. Проголошення Української Народної Республіки, III Універсал ЦР. I Всеукраїнський з'їзд Рад у Києві і

альтернативний I Всеукраїнський з'їзд Рад у Харкові. Українсько-більшовицька війна. Бій під Крутами. Указ Президента України "Про відзначення 90-ї річниці подвигу Героїв Крут" (2007 р.). Брестський мирний договір. IV Універсал ЦР. Проголошення незалежності України. Австро-німецька окупація України. Падіння УЦР. Створення органів місцевої влади і місцевого самоврядування. Реформування судочинства. Створення прокуратури Генерального суду. Зовнішньополітична діяльність. Військо. Законодавча діяльність ЦР.

Тема 2.2. Українська держава і право періоду Гетьманату.

Державний переворот 29 квітня 1918 р. Гетьман П.Скоропадський. Проголошення Української держави. "Грамота до всього українського народу", "Закони про тимчасовий державний устрій України". Гетьман. Рада міністрів. Місцеве управління. Реформування судової системи. Державний Сенат. Організація прокуратури. Поновлення діяльності адвокатури. Створення нотаріату. Державна варта. Військо. Правова система. Характеристика гетьманського законодавства. Захист права приватної власності. Законодавче забезпечення культури, освіти, військового будівництва. Зречення гетьмана П.Скоропадського від влади (1918 р.).

Тема 2.3. Українська Народна Республіка періоду Директорії.

Створення Директорії як тимчасового революційно-державного органу, його склад і політико-правова платформа. Прихід до влади. Конгрес трудового народу. Акт злуки УНР та ЗУНР. Універсал Директорії УНР. Універсал Трудового Конгресу України. Формування органів влади і управління. Внутрішня і зовнішня політика Директорії. С.Петлюра. Інтервенція антантівських військ на півдні України. Друга війна більшовицької Росії проти УНР. Боротьба проти денікінщини в Україні. Українсько-польське воєнно-політичне зближення. Варшавський договір (1920 р.). Ризький мирний договір (1921 р.). Крах Директорії. Державно-правовий статус Директорії. Тенденція переходу до президентсько-парламентської республіки. Місцеве управління. Судові установи. Законодавча діяльність Директорії. Проект нової Конституції України.

Тема 2.4. Західноукраїнська Народна Республіка та її право.

Створення Української Національної Ради. Маніфест 18 жовтня 1918 р. Звернення УНР-ади "До населення міста Львова" і "Український народе!" (1918 р.). Проголошення ЗУНР. Акт соборності УНР та ЗУНР. ЗОУНР. Указ Президента України "Про відзначення у 2008 році Дня Соборності України" (2007 р.). Захоплення Румунією Буковини (1918 р.), Угорщиною і Чехословащиною – Закарпаття (1919 р.). Польсько-українська війна. Причини падіння ЗУНР. Паризька конференція 1923 р. Вищі органи влади ЗУНР. Місцеві органи влади і управління. Реформування судової системи. Правоохоронні органи. Адвокатура. Прокуратура. Нотаріат. Військова юстиція. Створення Української Галицької армії. Зовнішньополітична діяльність. Правова система. Застосування австрійського законодавства у галузях цивільного, кримінального і процесуального права.

Тема 2.5. Діяльність Державного центру УНР в екзилі.

Східна Галичина і Західна Волинь під владою Польщі. Східна Малопольща (Польща "Б"). Адміністративно-територіальний поділ. Органи влади. Жандармерія. Поліцейський апарат. Заборона української мови в державних і самоврядних органах і установах (1924 р.). Полонізація. Наступ на православну і греко-католицьку церкву. Пацифікація. Діяльність екзильного уряду на чолі з Є. Петрушевичем. Передача Радою послів країн Антанти західноукраїнських земель до складу Польщі. Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) та Українська парламентська репрезентація (УПР) в парламенті. Українська Військова Організація (УВО). Об'єднання Групи української національної молоді та Легії українських націоналістів в Союз організацій українських націоналістів. Створення ОУН на чолі з Є. Коновальцем та боротьба проти польського окупаційного режиму. Північна Буковина і Бессарабія у складі Румунії. Буковинська делегація Української Національної Ради. Сен-Жерменський і Севрський мирні договори щодо Буковини і Бессарабії. Конституція Румунії 1923 р. Адміністративно-територіальний поділ. Заборона української мови в освіті, судах, адміністративних органах, церкві. Румунізація. Українці-рутани. Встановлення фашистського режиму управління в румунській державі.

Закарпатська Україна під владою Чехословаччини. Собор усіх русинів (українців Закарпаття) у м. Хусті і ухвала про злуку з УНР. Русофіли і Руська Народна Рада, українофіли і Українська Народна Рада. Діяльність “Просвіти”. Цивільне управління. Мюнхенська угода 1938 р. Створення автономного підкарпатського уряду. Окупація Угорщиною частини Закарпаття. Підкарпатська Русь – автономний край. Формування уряду Карпатської України на чолі з А. Волошиним. Організація збройних сил. Проголошення незалежності Карпатської України.

Тема 2.6. Україна у складі тоталітарної імперії СРСР.

Становлення радянської державності і права в Україні. Державно-правовий розвиток УСРР в умовах НЕПу. Голод 1921-1923 рр. Політика українізації (коренізації). Розвиток цивільної авіації в 20-х роках. Державний механізм та основні риси права України періоду тоталітаризму. Розвиток законодавчого забезпечення цивільної авіації в 1930-х роках. Київський авіаційний інститут цивільного повітряного флоту (1933 р.). Голодомор 1932-1933 рр. Указ Президента України “Про встановлення Дня пам’яті жертв голодомору” (1998 р.), Постанови Верховної Ради України “Про 70-ті роковини голодомору в Україні” (2002 р.), Закон України “Про Голодомор 1932-1933 років в Україні” (2006 р.), Спільна заява з нагоди 70-х роковин Голодомору – Великого голоду 1932-1933 років в Україні (58-а сесія Генеральної Асамблеї ООН). Посилення ролі загальносоюзних органів управління. Масові репресії в Україні. Початок Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до УРСР. Заходи советизації. Надзвичайні органи влади та управління. Окупаційний німецький режим. Діяльність ОУН–УПА. Акт відновлення Української держави (1941 р.). Утворення Української Національної Ради в Києві (1941р.). Держава і право УРСР у повоєнні роки та період десталінізації. Правові засади входження Кримської області до складу УРСР. Голод 1946-1947 рр. Боротьба режиму з “націоналізмом” і “космополітизмом”. Українці в таборах ГУЛАГу. Розвиток держави та кодифікація права України періоду неототалітаризму. Український правозахисний і дисидентський рух, форми спротиву. Український національний фронт, Українська Гельсінська Група. Державно-правовий розвиток УРСР в період перебудови. Реформування політичної системи. Демократизація суспільно-політичного життя. Поява масових рухів та організацій: Українська Гельсінська Спілка, Товариство української мови імені Т.Г. Шевченка, Товариство Лева, “Зелений світ”, “Народний рух України за перебудову”. Виникнення багатопартійності. Реформа державного апарату. Зміни у державному статусі УРСР. Закон УРСР “Про зміни і доповнення Конституції Української РСР” (1989 р.). Демократизація виборчої системи. Діяльність Верховної Ради УРСР у парламентському режимі. Декларація про державний суверенітет України (1990 р.). Закон “Про зміни і доповнення Конституції Української РСР” (1990 р.). Зміни у структурі вищої виконавчої влади. Запровадження інституту Президента УРСР. Створення Автономної Республіки Крим. Місцеві органи влади і управління. Зміни в судовій системі. Референдум 1991 р. ДКНС (1991 р.). Зміни в правовій системі.

Тема 2.7. Відродження та розбудова Української держави.

Акт проголошення Верховною Радою УРСР незалежності України (1991 р.). Закон України “Про правонаступництво України” (1991 р.). Законодавче оформлення створення незалежної Української держави. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. Всенародні вибори Президента України. Звернення ВРУ “До парламентів і народів світу” (1991 р.). Біловезькі угоди (1991 р.). Введення державної символіки України. Грошова реформа і введення національної грошової одиниці – гривні (вересень 1996 р.). Всеукраїнський перепис населення (2001 р.). Україна в системі міжнародних відносин. Міжнародне визнання незалежності України. Прийняття Верховною Радою України “Основних напрямків зовнішньої політики України” (1993 р.). Західний напрям (Нарада з безпеки і співробітництва в Європі, Рада Європи, Європейський Союз). Україно-російські та україно-американські відносини. Інтеграція у міжнародні економічні та фінансові структури (Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції і розвитку). Вступ України до СОТ (2008 р.). Україна – учасниця Конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. (ІКАО) з 1992 р. Приєднання України до Договору щодо нерозповсю-

дження ядерної зброї (1994 р.). Участь України в миротворчих заходах ООН. Україна і НАТО. Приєднання України до програми співробітництва з НАТО “Партнерство заради миру” (1994 р.). Підписання Україною Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО (1997 р.). Вибори Президента України 1994, 1999, 2004, 2010, 2014, 2019 р. Конституційний процес. Прийняття Конституції України (1996 р.). Всеукраїнський референдум (2000 р.). Конституційна реформа. Вибори Президента України 2004 р. Закон України “Про внесення змін до Конституції України” (2004 р.). Вибори до Верховної Ради України і місцевих Рад народних депутатів. Створення Державної адміністрації авіаційного транспорту України і Міністерства транспорту України (1992 р.). Закон України “Про центральні органи виконавчої влади” (2011 р.). Місцеві державні адміністрації. Місцеве самоврядування. Національне агентство з питань запобігання корупції (2015 р.). Присвоєння статусу “Національного” Київському міжнародному університету цивільної авіації – НАУ (11.09.2000 р.). Створення Юридичного факультету (2001 р.). Інститут повітряного і космічного права (2003 р.). Юридичний інститут “Інститут повітряного і космічного права” (2007 р.), Інститут повітряного і космічного права та масових комунікацій (2009 р.). Юридичний інститут НАУ (2010 р.), Навчально-науковий Юридичний інститут (2015 р.), Юридичний факультет (2019 р.).

Тема 2.8. Реформування судових і правоохоронних органів, Збройних сил України відповідно до європейських та світових стандартів.

Судові і правоохоронні органів на сучасному етапі. Збройні Сили України. Реформування судової системи. Закон України “Про судоустрій України” (2002 р.). Конституційний Суд. Верховний Суд України (1991-2017 рр.). Верховний Суд (з 2017 р.). Вищий антикорупційний суд України (2018 р.). Правоохоронні органи суверенної України. Служба безпеки України (1992 р.). Генеральна прокуратура України (1991 р.). Прокуратура. Закон України “Про прокуратуру” (1991 р.). Спеціалізована антикорупційна прокуратура (2015 р.). Міліція. Національна поліція України. Закон України “Про Національну поліцію” (2015 р.). Національне антикорупційне бюро України (2015 р.), обов’язки, права, підслідність. Адвокатура. Нотаріат. Національна гвардія України (1991-2000, з 2014 р.). Розбудова Збройних Сил України. Закони України “Про Збройні Сили України” (1991 р.), “Про державний кордон України” і “Про прикордонні війська України” (1991 р.). Реформування української армії.

Тема 2.9. Формування національної правової системи в Україні.

Правова система. Конституційне право. Закони України “Про громадянство України” (1991 р.), “Про національні меншини в Україні” (1992 р.), “Про об’єднання громадян” (1992 р.). Декларація прав національностей України (1991 р.). Конституційний Договір між Президентом і Верховною Радою. Конституція України (1996 р.). Зміни в цивільному законодавстві, Цивільний кодекс (2003 р.). Господарське право, Господарський кодекс (2003 р.). Трудове право. Система національного законодавства про освіту. Закон України “Про вищу освіту” (2002 р.). Адміністративне законодавство. Фінансове законодавство. Бюджетний кодекс (2001 р.). Митне законодавство, Митний кодекс (2002 р.). Екологічне право. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” (1991 р.). Водний кодекс (1995 р.), Лісовий кодекс (1992 р.) та ін. Розвиток аграрного законодавства, Земельний кодекс (2001 р.). Сімейне право, Сімейний кодекс (2002 р.). Кримінальне право, Кримінальний кодекс (2001 р.). Зміни у кримінально-процесуальному і кримінально-виконавчому праві. Повітряне право. Повітряний кодекс (1993 р.). “Угода про цивільну авіацію і про використання повітряного простору” (1991 р.). Участь України у роботі Європейської конференції цивільної авіації (ЄКЦА). Космічне право (Державна космічна програма України (1994 р.); Закони України “Про космічну діяльність” (1996 р.), “Про Загальнодержавну (Національну) космічну програму України на 1998 – 2002 роки” (1997 р.); “Про державну підтримку космічної діяльності” (2000 р.); Укази Президента України “Про створення Національного космічного агентства України” (1992 р.), “Про заходи щодо вдосконалення державного регулювання космічної діяльності в Україні” (1995 р.); міжнародні договори і угоди).

2.3. Тематичний план.

№ пор.	Назва теми (тематичного розділу)	Обсяг навчальних занять (год.)								
		Денна форма Навчання				Заочна форма навчання				
		Усього	Лекції	Лаб./прак. заняття	СРС	Усього	Лекції	Лаб./прак. заняття	СРС	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Модуль №1. Українська державність і право з найдавніших часів до кінця XIX ст.										
1.1	Вступ до навчального курсу «Історія держави і права України»	1 семестр				1 семестр				
		8	2	2	4	8	1	1	7	
1.2	Стародавні держави і право на території сучасної України	9	2	2	5	8	–	1	7	
1.3	Державний устрій і право Руси-України	11	2	2 2	5	11	1	2	8	
1.4	Особливості суспільно-політичного та правового розвитку Галицько-Волинської держави	9	2	2	5	9	1	1	7	
1.5	Державно-правовий розвиток України у литовсько-польську добу	11	2	2 2	5	9	1	1	7	
1.6	Запорозька Січ: військово-адміністративний та судовий устрій, основні риси права	9	2	2	5	10	1	1	8	
1.7	Українська козацько-гетьманська держава та її право	9	2	2	5	10	1	1	8	
1.8	Суспільно-політичний устрій і право в імперську добу (XIX – початок XX ст.)	11	2	2 2	5	9	–	2	7	
1.9	Модульна контрольна робота № 1	3	–	2	1	–	–	–	–	
Усього за модулем № 1		80	16	24	40	75	6	10	59	
Модуль № 2. Державно-правовий розвиток України у XX – на початку XXI ст.										
2.1	Держава і право доби Української Центральної Ради	1 семестр				2 семестр				
		12	2	2 2	6	11	1	1	9	
2.2	Українська держава і право періоду Гетьманату	8	2	2	4	11	1	1	9	
2.3	Українська Народна Республіка періоду Директорії	8	2	2	4	10	–	1	9	
2.4	Західноукраїнська Народна Республіка та її право	8	2	2	4	10	–	1	9	
2.5	Діяльність Державного центру УНР в екзилі	8	2	2	4	10	–	1	9	
2.6	Україна у складі тоталітарної імперії СРСР	8	2	2	4	9	–	1	8	
2.7	Відродження та розбудова Української держави	12	2	2 2	6	14	2	2	10	

	Система менеджменту якості. Робоча програма навчальної дисципліни «Історія держави і права України»	Шифр документа	СМЯ НАУ РП 13.01.01-01-2023
		стор. 13 з 16	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2.8	Реформування судових і правоохоронних органів, Збройних сил України відповідно до європейських та світових стандартів	12	2	2 2	6	11	–	1	10
2.9	Формування національної правової системи України	11	2	2 1	6	11	–	1	10
2.10	Домашнє завдання, контрольна (домашня) робота (ЗФН).	8	–	–	8	8	–	–	8
2.11	Модульна контрольна робота № 2	3	–	2	1	–	–	–	–
Усього за модулем № 2		100	18	27	55	105	4	10	91
Усього за навчальною дисципліною		180	34	51	95	180	10	20	150

2.4. Домашнє завдання, завдання на контрольну (домашню) роботу (ЗФН).

Домашнє завдання (ДЗ) з дисципліни виконується з метою закріплення та поглиблення теоретичних знань та вмінь, набутих студентом у процесі засвоєння навчального матеріалу дисципліни. Завдання ДЗ полягає у вивченні та засвоєнні ґрунтовних знань з історії та традицій вітчизняного державо- і правотворення. Виконання, оформлення та захист ДЗ здійснюється студентом в індивідуальному порядку відповідно до методичних рекомендацій. Час, потрібний для виконання ДЗ – до 8 годин самостійної роботи.

Для студентів ЗФН. Контрольна (домашня) робота з дисципліни виконується у другому семестрі, відповідно до затверджених в установленому порядку методичних рекомендацій, з метою закріплення та поглиблення теоретичних знань та вмінь студента при вивченні дисципліни. Завдання для виконання контрольної (домашньої) роботи розробляються автором робочої програми. Навчальні матеріали затверджуються протоколом засідання випускової кафедри, доводяться до відома студента індивідуально і виконуються відповідно до методичних рекомендацій. Номер варіанту теоретичної частини та завдання дорівнює сумі трьох останніх цифр індивідуального навчального плану студента. Час, потрібний для виконання контрольної складає 8 годин самостійної роботи.

2.5. Перелік питань для підготовки до екзамену.

Перелік питань та зміст завдань для підготовки до екзамену, розробляються провідним викладачем кафедри відповідно до робочої програми, затверджуються на засіданні кафедри та доносяться до відома студентів.

3. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ З ДИСЦИПЛІНИ

3.1. Методи навчання

При вивченні навчальної дисципліни використовуються наступні методи навчання:

- лекції з використанням мультимедійних презентацій;
- робота в групах;
- розв'язування ситуаційних завдань.

Реалізація цих методів здійснюється при проведенні лекцій, практичних занять, самостійному виконанні домашнього завдання та контрольної (домашньої) роботи, роботі з навчальною літературою.

3.2. Рекомендована література

Базова література

3.2.1. Історія держави та права України: підручник / О.М. Бандурка, М.Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін. Харків : Майдан, 2018. 616 с.

3.2.2. Історія держави та права: навчальний посібник / заг. ред. Д.Є. Забазалока, В.Я. Марковського. Львів : СПОЛОМ, 2021. 438 с.

3.2.3. Історія держави і права України: курс лекцій / за ред. В.М. Щербатюка. Київ : Видавництво «Фенікс», 2018. 496 с.

3.2.4. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків : Майдан, 2021. 890 с.

3.2.5. Історія держави та права : практикум / уклад. С.Г. Головка. Київ : НАУ, 2020. 64 с.

3.2.6. Терлюк І.Я. Історія держави і права України: навч. посіб. Київ : Атіка, 2018. 772 с.

3.2.7. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України: навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 568 с.

Допоміжна література

3.2.8. Іванов В.М. Історія держави і права України : підручник. Київ : КУП НАНУ, 2013. 892с.

3.2.9. Історія держави та права України (1991-2019 роки) : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків : Майдан, 2019. 344 с.

3.2.10. Історія держави та права України (схеми та таблиці): навч. посіб. / О.В. Шкуратенко, Д. І. Курас та ін. Київ : «Видавництво Людмила», 2020. 170 с.

3.2.11. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум / М.Ю. Бурдін, Є.С. Логвиненко, І.А. Логвиненко. Харків : Майдан, 2021. 890 с.

3.2.12. Коротюк О.В. Великий енциклопедичний словник юриста у 3-х т. Київ : ОВК, 2023. 1392 с.

3.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

3.3.1. <http://www.rada.gov.ua>

3.3.2. <http://www.zakon.rada.gov.ua>

3.3.3. <https://nau.edu.ua/ua/menu/un%D1%96versitet/departments/biblioteka.html>

4. РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАБУТИХ СТУДЕНТОМ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ

4.1. Оцінювання окремих видів виконаної студентом навчальної роботи здійснюється в балах відповідно до табл.4.1.

Таблиця 4.1

Вид навчальної роботи	Максимальна кількість балів		
	Денна форма навчання		Заочна форма навчання
	1 семестр		1,2 семестри
	Модуль №1	Модуль №2	Модуль №1,2
Відповіді на практичних заняттях	10 (сумарна)	10 (сумарна)	-
Ведення робочого зошита та підготовка мультимедійних презентацій на практичні заняття	10 (сумарна)	10 (сумарна)	-
Виконання завдань експрес-контролю під час практичних занять	5	-	-
Виконання домашнього завдання	-	5	-
<i>Для допуску до виконання модульних контрольних робіт №1,2 студент має набрати не менше</i>	<i>15 балів</i>	<i>15 балів</i>	-
Виконання модульної контрольної роботи №1, №2	15	15	-
Відповіді на практичних заняттях (з урахуванням виконання завдань, отриманих під час настановної сесії)	-	-	30 (сумарна)
Виконання контрольної (домашньої) роботи	-	-	30
Усього за модулем №1, №2	40 і 40	40 і 40	60
Семестровий екзамен	20	20	40
Усього за дисципліною	100		

4.2. Виконані види навчальної роботи зараховуються студенту, якщо він отримав за них позитивну рейтингову оцінку.

4.3. Сума рейтингових оцінок, отриманих студентом за окремі види виконаної навчальної роботи, становить поточну модульну рейтингову оцінку, яка заноситься до відомості модульного контролю.

4.4. Сума підсумкової семестрової модульної та **екзаменаційної** рейтингових оцінок, у балах становить підсумкову семестрову рейтингову оцінку, яка перераховується в оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS.

4.5. Підсумкова семестрова рейтингова оцінка в балах, за національною шкалою та шкалою ECTS заноситься до заліково-екзаменаційної відомості, навчальної картки та залікової книжки студента, наприклад, так: **92/Відм./А, 87/Добре/В, 79/Добре/С, 68/Задов./D, 65/Задов./E** тощо.

4.7. Підсумкова рейтингова оцінка з дисципліни дорівнює підсумковій семестровій рейтинговій оцінці. Зазначена підсумкова рейтингова оцінка з дисципліни заноситься до Додатку до диплома.